

ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОГО СТАВЛЕННЯ ДОРΟΣЛИХ ДО ДІТЕЙ З ООП В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Сучасний розвиток освітньої системи в Україні характеризується активним запровадженням принципів інклюзивної освіти, що передбачає забезпечення рівного доступу до якісного навчання та виховання всіх дітей, зокрема, дітей з особливими освітніми потребами. Через це зростає значення закладів дошкільної освіти як першого соціального інституту, у якому вихованець здобуває практику комунікації з різними людьми та закріплює норми гуманних взаємин.

Толерантність є предметом вивчення багатьох гуманітарних наук. Розглядають її як сформовану моральну властивість, якість особистості, важливим чинником для сприятливої соціалізації, яка виявляється у повазі права інших на відмінність. У Декларації принципів толерантності ЮНЕСКО вказано, що: «толерантність визначається як повага, прийняття і правильне розуміння багатого різноманіття культур нашого світу, форм самовираження і прояву людської індивідуальності» [2].

У науковій літературі прийнято виокремлювати міжкласову толерантність (толерантне ставлення до представників різних майнових верств); гендерну (неупереджене ставлення до представників іншої статі); расову (відсутність зневаги, расових утисків, расизму); вікову (повага до людей різних вікових категорій); фізіологічну (толерантне ставлення до немічних, людей з обмеженими можливостями здоров'я) тощо [5, с. 5].

Важливого значення у сучасному світі набуває якраз фізіологічна толерантність, адже вона безпосередньо пов'язана з механізмами впровадження інклюзивної освіти, формування толерантного ставлення дорослих до людей з особливостями розвитку є ключовою базою побудови безпечного, підтримувального та гуманного освітнього середовища. Відтак проблема толерантності безпосередньо пов'язана з організацією інклюзивного простору в закладах дошкільної освіти.

«Інклюзивна освіта передбачає навчання й виховання дітей з особливими освітніми потребами в навчальних закладах, де створені відповідні умови для забезпечення максимальної ефективності освітнього процесу» [1, с. 5]. Ключовою метою інклюзивного середовища є втілення права людей з особливими потребами на здобуття освіти, згідно з їхніми можливостями та задатками за місцем проживання, для сприяння їхній соціальній адаптації і входженню у суспільство.

«Інклюзивне навчання та виховання має бути реалізоване для людей з вадами розумового розвитку; із затримкою психічного розвитку; з вадами мовлення; із порушеннями зору, слуху; з порушеннями функцій опорно-рухового апарату; з емоційно-вольовими порушеннями й аутичним спектром; для внутрішньо-переміщених, які зазнали психологічних травм; для педагогічно занедбаних, яким потрібна додаткова освітня допомога» [1, с. 6].

Головними завданнями інклюзивного навчання дітей у закладах дошкільної освіти є організація психолого-педагогічного супроводу дошкільників з особливими освітніми потребами; здійснення корекційно-розвивального навчання, орієнтованого на коригування або зниження наявних у дітей фізичних та психічних вад, які перешкоджають їхньому сприятливому розвитку та навчанню; вироблення життєвого досвіду та цілеспрямованого формування пізнавальних, психо-моторних, комунікативних, соціальних функцій, які дадуть можливість мінімізувати залежність дошкільника від сторонньої допомоги та поліпшити соціальну адаптацію.

Головними для організації інклюзивного освітнього середовища в закладах дошкільної освіти є принципи: індивідуального підходу – вибір форм, методів та засобів розвитку, зважаючи на індивідуальні потреби кожного вихованця в групі ЗДО; варіативного предметно-розвивального середовища, при якому мають бути в наявності відповідні розвивальні та дидактичні посібники, засоби навчання, а також доступний простір, виходячи з особливостей порушень розвитку; родинно-орієнтованого супроводу, суть якого полягає у прийнятті сім'ї вихованця як важливого компонента структури психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами; командного підходу, характерний тим, що в закладі дошкільної освіти працюють різноманітні фахівці, і їхня діяльність має бути тісно переплетена для організації навчання та виховання дітей з ООП [1, с. 13].

Утілення перелічених принципів створює не лише спеціальні умови для розвитку дошкільників з особливими освітніми потребами, але й формує атмосферу поваги, солідарності та визнання усього дитячого колективу. З цієї причини інклюзивний простір не варто оцінювати лише як комплекс організаційних або матеріально-технічних умов. Інклюзивна освіта потребує формування особливого стилю взаємодії, у основі якої – цінність кожної людини. Тому головна роль у створенні такої культури відводиться самому ЗДО.

Робота керівництва та педагогічного колективу на початковій стадії запровадження інклюзії мають бути націлені на подолання негативних соціальних упереджень та стереотипів стосовно вихованців з ООП. Домогтися цього можливо завдяки організації ділових ігор, семінарів, тренінгів для педагогів та сім'ї задля вироблення належного ставлення до викликів інклюзивної освіти. Адже важливий вплив на розвиток толерантного ставлення має саме середовище, у якому живе дитина, стиль взаємин між оточуючими людьми. Крім того, варто створити толерантну атмосферу в умовах закладу дошкільної освіти, що потребує забезпечення гуманного, відкритого ставлення до дітей, підвищення їхнього самосприйняття та віри у свої сили.

Формування культури толерантної поведінки в закладі освіти неможливе без цілеспрямованого розвитку необхідних компетенцій в освітян. Важливими формами роботи при цьому постають семінари-практикуми з розвитку емпатії й емоційної компетентності. Вони, спрямовані на аналіз особистих переконань, формування здатності для прийняття іншого, розвиток прийомів мирної комунікації та допомагають зменшити рівень професійної тривоги й упередженості. Педагогічна рефлексія сприяє вивченню власних відчуттів, переживань, внутрішніх бар'єрів, дає змогу зрозуміти приховані стереотипи й переосмислити їх. Дієвими формами є супервізія (допомога досвідченішого фахівця), інтервізія (підтримка від рівних колег за досвідом), ведення професійних щоденників тощо. Метод кейс-аналізу, який застосовують для розгляду визначених педагогічних випадків, пов'язаних із взаємодією з дітьми з особливими освітніми потребами. Він забезпечує формування навичок об'єктивного ухвалення рішень та усунення дискримінаційних методів. Ділові ігри, моделювання педагогічних ситуацій, рольові вправи сприяють формуванню досвіду толерантної комунікації через практичне відтворення певних сюжетів взаємодії.

Саме тому формування толерантності у педагогів є цілісним і систематичним процесом, що передбачає як професійні вміння, так і особисті цінності. Від рівня сформованості якостей толерантної особистості залежить побудова в закладі дошкільної освіти середовища прийняття, взаємоповаги та психологічної безпеки для кожного вихованця. Однак дієвість цього процесу великою мірою залежить не лише від вихователів, але й від сім'ї. Батьки, так само як і педагоги, посідають головну роль у формуванні толерантного ставлення дітей. Співпраця родини та ЗДО, спільне обговорення цінностей, спостереження за прикладом дорослих і практичне втілення принципів взаємоповаги у сімейному колі створюють позитивні умови для того, щоб дошкільник усвідомив, що різноманіття – це норма, та навчився поважати інших з дитинства.

Як бачимо, перед педагогом постає мета консультивати батьків, відповідно до їхньої згоди. Так, родинне переконання щодо погляду на толерантність має ключову вагу в розвитку характеру й дій дошкільника. Методами та формами роботи з сім'єю для формування толерантності є тематичні консультації, лекції, бесіди, завдяки яким розкривається суть толерантності, особливості розвитку дітей з особливими освітніми потребами, спростовуються стереотипи й упередження. Такі види просвітництва є важливими для входження батьків до інклюзивного простору та підвищення їхньої інклюзивної компетентності. Індивідуальні та групові консультації педагогів і психологів із батьками є ефективною формою допомоги батькам, надання їм психологічних рекомендацій та аналізу проблем прийняття інклюзії, які сприяють формуванню адаптивного, толерантного ставлення. Тренінги для вдосконалення толерантності, які полягають в організації навчальних сесій, де батьки спільно з педагогами обговорюють стилі виховання, методи підтримки дітей з особливостями розвитку, практичні ситуації взаємодії та реакції на проблеми інклюзивної освіти і шляхи їхнього розв'язання. Групи взаємодопомоги дають змогу батькам розповісти про власний досвід, проговорити переживання, а також отримати взаємну підтримку.

Отже, важливу роль у створенні толерантного клімату відіграє заклад дошкільної освіти, який повинен забезпечувати гуманістичний стиль взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу, організовувати психолого-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами та виконувати просвітницьку діяльність з освітянами і батьками. Дієвими формами вдосконалення толерантної поведінки визначено проведення семінарів, тренінгів, консультацій,

ділових ігор, рефлексивних практик, а також інтеграцію батьків до спільної роботи з педагогами та дітьми. Таке співробітництво дає змогу викоринити стереотипи, розвинути емпатію та сформуванати належне ставлення до дітей з особливостями розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гафенко Н. С. Інклюзивна освіта в умовах закладу дошкільної освіти : метод. пос. Білгород-Дністровський. 2019. 20 с. URL: <https://vseosvita.ua/library/metodicnij-posibnik-dla-pedagogiv-zakladiv-doskilnoi-osviti-tema-inkluzivna-osvita-v-umovah-zakladu-doskilnoi-osviti-118674.html>
2. Декларація принципів толерантності. Затверджена резолюцією Генеральної конференції ЮНЕСКО. 1995 р.
3. Дригула С. Формування толерантного ставлення до дітей з особливими потребами в освітньому середовищі. 2024. URL: <https://naurok.com.ua/formuvannya-tolerantnogo-stavlennya-do-ditey-z-osoblivimi-potrebami-v-osvitnomu-seredovischi-437786.html>
4. Дубяга С., Шевченко Ю. Збереження сімейних цінностей як основа культури толерантного ставлення до дітей з особливими освітніми потребами. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету імені Б. Хмельницького. Серія: педагогіка*. 2021. № 2 (27). С. 63–67.
5. Комісарик М., Кузнєцова К. Психолого-педагогічні особливості формування толерантності у дітей дошкільного віку. ЧНУ ім. Ю. Федьковича. С. 1–15. URL: <https://share.google/8E2kjflTsJDoz35i8>

**Галина МАЙКУТ,
Анастасія СИМОНЕНКО**
(Дрогобич)

ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО РОБОТИ З ДІТЬМИ В ЗДО

Формування свідомості людини, її ціннісних орієнтирів починається ще з періоду дошкільного дитинства. Дорослі (батьки, педагоги, громада) здійснюють вплив на дітей, розвиваючи інтерес до пізнання світу і себе в ньому. Сутність індивідуального підходу до дітей дошкільного віку полягає у прийнятті дитини з її